

TEMA 2: A POESÍA DE VANGARDA. CARACTERÍSTICAS, AUTORES E OBRAS REPRESENTATIVAS.

1. INTRODUCCIÓN.

O termo vangardas provén do campo militar e serve para referirse ás correntes e movementos que rompen coa tradición e coas convencións estéticas vixentes ao principio do século XX. Cambia a visión da realidade polos acontecementos históricos como a I Guerra Mundial, a Revolución Rusa e os descubrimentos científicos (teoría de Einstein) e psicolóxicos (teorías psicoanalistas de Freud).

Neste contexto, desenvólvense en Europa, entre 1900 e 1930, unha serie de correntes estéticas denominadas ismos, entre os que destacan:

- futurismo, exalta a mecánica e os logros da técnica. Nos poemas suprimense os adxectivos e os adverbios e elimínase a puntuación para dar máis rapidez ao discurso.
- cubismo, relacionado coa pintura, propón a descomposición de obxectos en liñas e planos xeométricos. É moi característico desta tendencia a elaboración de caligramas.
- dadaísmo, postula a irracionalidade e a rebeldía contra calquera convencionalismo. Caracterízase pola libre asociación de conceptos.
- surrealismo, baseado no fluxo libre da inconsciencia e na psicoanálise de Freud, defende a escrita automática.

Os vangardistas recollen os seus postulados en manifestos nos que proclaman a súa ruptura con calquera forma estética anterior e proclaman a liberdade do autor á hora de crear a súa obra. Defenden o cosmopolitismo, o carácter políglota da literatura e a deshumanización da arte.

2. VANGARDISMO EN GALICIA.

En Galicia foron as Irmandades da Fala e a Xeración Nós os principais causantes da difusión do vangardismo a partir de 1920, cando comezan os cambios e transformacións no ámbito literario galego. A difusión realizarase a través de publicacións como A Nosa Terra, e revistas como Alfar, Ronsel e Papel de Color entre outras.

A xeración de vangardistas coñécese como Novecentistas, por nacer ao redor de 1900; Xeración do 25, porque é nesa data cando se forma o grupo ou Xeración de vangardaou do 22, ano no que publican o manifesto “Máis Alá!”, creado por Manuel Antonio e Álvaro Cebreiro.

En Galicia distínguense principalmente dúas tendencias, a vangarda matizada e a plena.

A matizada mestura tradición e modernidade. Dentro dela podemos incluír o hilozoísmo, caracterizado polo contido tradicional e as innovadoras imaxes poéticas e cuxo máximo representante foi Amado Carballo; e o neotrobadorismo, corrente que

agroma a partir do descubrimento dos cancioneros, a partir dos cales algún autores, como Bouza Brey e Álvaro Cunqueiro, tentarán reproducir, recuperar ou actualizar os modelos estéticos e formais da escola lírica medieval galego-portuguesa.

A vangarda plena rompe máis coa tradición. Situamos nesta tendencia o ultraísmo, o surrealismo (presentes nalgúns poemas de Cunqueiro) e o creacionismo, cuxo principal autor foi Manuel Antonio.

3. A VANGARDA PURA: O CREACIONISMO.

MANUEL ANTONIO (Rianxo 1900-1930) é a figura máis innovadora das vangardas. Representa o nacionalismo galego. Defende o monolingüismo e simboliza a modernización da literatura. É un creador rebelde, radical e individualista.

Naceu en Rianxo en 1900 nun ambiente tradicionalista, pois foi criado polo seu tío cóngo en Padrón. Estudou Náutica en Vigo e despois comezou Filosofía. A súa relación epistolar con Vicente Risco infórmao sobre os diferentes ismos. Entre 1926 e 1927 embarcará no paquebote “Constantino Candeira”, período no que escribe *De catro a catro*, antes de morrer en 1930 de tuberculose.

A súa obra inclúe sete títulos; dous deles en prosa, o manifesto *Máis Alá!* (1922) e *Prólogo dun libro de poemas que ninguén escribeu* (1924). No manifesto predomina a crítica ao establecido dentro do mundo cultural galego. Tamén é coautor Álvaro Cebreiro. E no Prólogo é un breve texto onde expón as súas ideas do que debe ser a arte literaria.

En canto a súa obra poética inclúense *Con anacos do meu interior* (1920-1922), *Foulas* (1922-25), *Sempre e máis dispois* (1923-24), dentro do período de formación e de aprendizaxe. Neles combínanse elementos tradicionais (métrica, rima, tropos...) con outros máis innovadores (uso expresivo dos recursos tipográficos, caligramas...).

En 1928 publica *Viladomar* e *De catro a catro*. A primeira delas constitúe a recuperación do ton e a forma tradicional das primeiras obras; e a segunda simboliza o seu cume creativo.

Con *De catro a catro* inicia a vangarda plena polo seu carácter rupturista tanto na forma como en contido. Presenta unha disposición topográfica innovadora, e unhas metáforas innovadoras ligadas ao ámbito das ciencias. Nesta obra non se fai alusión nin ao espazo nin ao tempo. Por todo isto, ofrece unha visión do mar insólita no panorama galego. Tamén pode dar pé a dúas lecturas, unha superficial, que a ve como unha evocación poética dunha travesía marítima e outra de índole filosófica e simbólica.

Este poemario consta de dezanove composicións en forma dun diario dunha travesía que comeza no momento en que o barco se fai ao mar ata que remata, retornando ao punto de partida con *Adeus*, polo que presenta unha estrutura circular pechada (saída, navegación, recalada, regreso). Tamén bota man de símbolos que provocan a transformación dunha viaxe marítima nunha viaxe interior na que os elementos naturais son o reflexo do estado anímico da voz poética ante o paso monótono e repetitivo do paso do tempo.

A ausencia de emoción á hora de expresar os sentimentos e a ausencia de referencias ao espazo e ao tempo permítenos incluír esta obra no Creacionismo. Iso que defendía a existencia autónoma do poema e que, polo tanto, a arte non debería imitar a realidade.

4. AS VANGARDAS MATIZADAS: O HILOZOÍSMO E O NEOTROBADORISMO.

Dentro das vangardas matizadas hai que sinalar dúas correntes principais: o hilozoísmo e o neotrobadorismo.

No **Hilozoísmo ou Imaxinismo** destaca a Amado Carballo (1901-1927), autor de dous libros de poemas en galego, *Proel* (1927) e *O galo* (1928). Na súa obra mestura elementos tradicionais (métrica popular, ambientación paisaxística rural e mariñeira) e elementos innovadores como a ausencia da figura humana e creación de imaxes sensoriais, ofrecendo unha visión plástica e humanizada da natureza.

Amado Carballo realiza unha auténtica fotografía do instante, escollendo elementos da natureza nun momento concreto do día e do ano e describíndoos.

Publica tamén dous textos narrativos *Maliaxe* (1922) e *Os probes de Deus* (1925).

O **Neotrobadorismo** xorde a partir de 1926 e mostra a influencia das composicións líricas medievais. Supón unha gran influencia a publicación das Cantigas de Amor e de Amigo de Joaquim Nunes entre 1928 e 1933.. Dentro desta tendencia encádranse as obras *Nao senlleira* (1933) de Fermín Bouza Brey e *Cantiga nova que se chama riveira* (1933) de Álvaro Cunqueiro

Fermín Bouza Brey (1901-1973) foi un dos fundadores do SEG e membro da RAG. Escribiu *Nao senlleira* (1933), o primeiro título importante desta corrente. Consta de trece poemas máis unha declaración de intencións (autopoética) e reproduce unha temática paisaxística, o amor e a soidade. Mestura elementos vangardistas (sonoridade) con influencias dos cancioneros na forma (paralelismo, refrán) e no léxico. Tamén escribiu *Seitura* (1955), onde xa se afasta desta corrente e como narrador *Cabalgada do Salnés* (1925)

Álvaro Cunqueiro (1911-1981) foi un importante narrador, dramaturgo e xornalista. Cultivou varias das tendencias vangardistas: o cubismo en *Mar ao norde* (1932), que ten como tema central o mar; o surrealismo en *Poemas do si e do non* (1933), de temática amorosa; e o neotrobadorismo principalmente *En cantiga nova que se chama riveira* e nalgúns poemas de *Dona do corpo delgado* (1950).

Outros autores vangardistas son: Luís Pimentel e Eduardo Blanco Amor.